

bal kapcsolatosan az akkori Arad gúnyos közírója, Tiszti Lajos (1835—1911) — írói nevén Tüske Tóni — azt írta, hogy Jókai a darab „modelljeit” akarta látni...³ Az előadás után, a temérdek babékoszorú láttára, így szólt: „Engem ezek a koszorúk agyonnyomnak.” Az aradi írók emlékkoszorúját Varga Ottó tanár nyújtotta át. Dr. Barabás Béláné és Bódy Bódogné adták át az aradi hölgyek ezüstkoszorúját. A meghatott író ezekkel a szavakkal köszönte meg: „Tudtam, hogy az angyalok nem járnak fekete ruhában.”⁴ Az ünneplést megköszönő beszédében ezeket mondta: „Negyvenegy év előtt töltöttem itt életemnek legszomorúbb napjait, láttam a várost, mint romhalmazt s láttam itt mindent porrá omolni. Most pedig látom itt a paloták, iskolák, gyárak, ipar, kereskedelem és művészet városát.”⁵ Kiemelt beszédében, hogy a város emelkedését csakis önmagának köszönheti. Majd ezzel fejezte be: „Hölgyeinknek példáját kövessük és tanuljuk a hazát szeretni úgy, mint az aradi nők.”

A színház — díszelőadásban — egyik este az Aranyembert, a másikon a Cigánybárót játszotta. Jókai a színügyi bizottság páholyából nézte végig az előadásokat. A közönség lelkesen megtapsolta.

Mint érdekességet említhetjük, hogy a társas-vacsorán, a jelenlevő Spiegel osztrák tábornok, „Hoch Zsoké”-val üdvözölte.

1893-ban Arad a nagy írók diszpolgárává választotta.⁶

Ficzay Dénes

Ady költészete és a nagykárolyi Kőlcsey-Egyesület

A Kőlcsey-Egyesület Nagykaroly legtekintélyesebb társadalmi alakulata volt. 1897-ben alakult, majd 1907-ben újjáalakították. 1910-ben tagjainak száma 177. Elnöke: dr. Falussy Árpád, volt főispán, alelnöke: Cséh Lajos, főgimnáziumi igazgató. Az Irodalmi Bizottság elnöke 1907. november 17-től Klacsó István.

Az egyik hetilap, a *Nagykaroly*, 1909. évi szeptember 29-én megjelent számában felveti azt a gondolatot, hogy a Kőlcsey-Egyesület hívja meg a *Nyugat* körül csoportosuló írókat — a *Holnaposokat* — matiné tartására Nagykarolyba. Ez idő tájt rendezte meg a *Nyugat* vidéki toborzó körútját. A lap szerint a Kőlcsey-Egyesület ezzel a lépésével kinyilvánítaná rokonszenvét a modern magyar írók és művészek munkássága iránt. Indokul azt is felhossa, hogy a *Nyugat* már csak két kedves munkatársának, Kaffka Margitnak és Ady Endrének a kedvéért is hajlandó lenne erre, hiszen Ady tanulmányai egy részét az ottani főgimnáziumban végezte (1889—1892), s mindkettőjüket *kellemes emlékek* fűzik Nagykarolyhoz.

A *Nyugat* matinéjából nem lett semmi, hanem ehelyett a Kőlcsey-Egyesület 1909. december 29-én rendezett felolvasó-estét, amelyen Cséh Lajos elnöki megnyitójában heves támadást intézett a *Holnaposok*, főleg vezérük, Ady Endre ellen. Ady költészetében Nietzsche „Übermensch”-ét vélte felfedezni. Az adyizmust azzal vádolta, hogy nemzetietlen, az idegen hatások nem hasonulnak át benne a magyar lelkiséghez. Kétségbevonta a *Holnaposok* létjogosultságát magyar földön. (A nagykarolyi Kőlcsey-Egyesület évkönyve 1907/1910, 47—48.) Majd 1910. február 13-án a vármegyeház dísztermében ismeretterjesztő estét rendezett az Egyesület, amelynek a magja Somossy Miklósnénak a *Holnaposokról* szóló szabad előadása volt. (A Nagykarolyi-Kőlcsey-Egyesület évkönyve 1907/1910, 55—65.) Előadó a helybeli magyar gör. kath. egyház gondnokának a felesége volt, olvasott, művelt nő, autodidakta, aki a város társadalmi életében nagy szerepet játszott. Előadásáról mindjárt előljjáróban kijelentette, hogy azt megbeszélésnek szánta és nem bírálatnak, amelynek még *nem jött el az ideje. Egyéni nézetét nyilvánítja és nem a Kőlcsey-Egyesület hivatalos ítéletét.* Felveti a kérdést, értelmes-e, érthető-e az a nyelv, amelyen az új költők írnak? Közöttük a legtartalmasabbnak, a legelsőnek Ady Endrét tartja, aki közelebb is áll hozzájuk, hiszen a szomszéd Szilágyságból való, s Nagykarolyban is járt gimnáziumba négy éven át. Megemlíti mint érdekességet, hogy a hallgatóság soraiban ül a szép asszony, akit akkor még mint gyermekleánykát diákkorában imádot. Sajnos, a nevét nem árulja el. Hozzáteszi, hogy a költő komor világnézetét, sötét, önző életfelfogását bizonyosan nem itt tanulta. Hibának tartaná azonban, ha nem ismernék el azt, hogy Ady igazi költői tehetség.

³ Tüske Tóni: Hétről-hétre. Alföld 1890. XII. 282. sz.

⁴ THEWREWK ISTVÁN: Jókai és az aradi nők. Aradi Közlöny 1900. I. 5.

⁵ L. Jókai: Eletem legszomorúbb napja. Vö. Spectator (KRENNER MIKLÓS dr.): A magyar passió helyén. Jókai Erdélyben c. kötetben 1925. és KRISTÓF GYÖRGY: Jókai napjai Erdélyben. Kolozsvár 1925. 84—96.

⁶ L. még (-y - s): Jókai Aradon. Vörös Lobogó. Arad 1957. III. 24. — KELETI SÁNDOR: Jókai Aradon. Erdélyi Hírlap. Arad 1925. II. 15. — (K. S.) (KÁROLY SÁNDOR): Amikor a költőfejedelem Aradon járt. Aradi Közlöny 1925. II. 15.

Költészetét tehát három okból marasztalja el: Érthetősége, erkölcsisége és magyarsága szempontjából. Az előadó az akkor divatos jelszavakat hangoztatja, szellemes, bár felületes, és túlzó megállapításaiban.

És most lássuk, milyen visszhangot keltett az előadás a város társadalmában s az azt kifejezésre juttató helyi sajtóban. A *Nagykároly* című lap (Felelős szerkesztő: Rosenfeld Zsigmond.) 1910. február 16-i számában foglalkozik az előadással, amelyről megállapítja, hogy a tárgy helytelen felfogása és kellő meg nem értése igaztalan kritikához vezetett. Azt írja továbbá, hogy az a lecseplés és lekicsinylés, amellyel Somossy Miklósné Ady Endréről és társairól nyilatkozott, egy cseppet sem árt ezeknek és igazán nincs szükségük az ő védelmükre. Izig- vérig poéták ők, a jelenkor eszméinek, feltörekvő ideáinak kifejező művészei. A *Nagykároly és Vidéke* (A szépirodalmi részt vezette Simkó Géza. Szerkesztő: dr. Adler Adolf) február 17-i számában ezeket írja: Az előadás, amelyet nagy érdeklődéssel fogadtak, csevegő stílusban s mégis mély bölcséleti alapozással világította meg az idegen talajból fakadó, materialisztikus irányú divatköltészetet. Főleg a vezér, Ady Endre költészetét világította meg, jellemezte formáját, szerelmét és ingatag nemzeti érzését. Úgyesen tárta a hallgatóság elé azt a kapcsolatot, mely őt városunkhoz fűzte, *mint ideális gondolkozású ifjút*. Elismeri költői tehetségét, de hibáztatja beteges képzeletét s kívánja, hogy hatalmas költői ereje nemzeti irányban bontakozzék ki.

A *Közérdek* (felelős szerkesztő: Simkó Aladár) február 19-i számában arról ír, hogy a Kőlcsey-Egyesület irodalmi estéjén olyan nagy számban jelentek meg, hogy a vármegyeház nagyterme szűknek bizonyult a közönség befogadására. Az előadás olyan témáról szólt, amely méltán tarthatott számot a közérdeklődésre. Bár nem mindenben értenek egyet az előadással, mégis szívesen megtapsolták. A *Nagykárolyban* megjelenő *Szatmár vármegye* (lap-vezér: Papp Béla országgyűlési képviselő, felelős szerkesztő: Orosz György főgimnáziumi tanár) február 20-i számában ellenséges módon ír Adyról. Örömmel hallottuk — írja — e költői irányzat ellen irányuló elfogulatlan kritikát. Őszinte világitásba állította be az egész irány működését, különösen pedig Ady költészetét. Örömmel hallgatták az előadást, amely a régi nagyok nimbuszát tépdetni akaró vértelen, szegényes, beteges irányon igazságosan végigsújtott. A szintén *Nagykárolyban* megjelenő *Szatmármegyei Közöny* (felelős szerkesztő: dr. Antal István ügyvéd) 1910. február 20-i számában foglalkozik a Kőlcsey-Egyesület irodalmi estéjével. Az estély tulajdonképpen magja — írja — Somossy Miklósné előadása volt a Holnaposokról. Főképpen Ady Endrével foglalkozott. Nézeteit Ady költeményeiből vett bőséges szemelvényekkel iparkodott erősíteni. Kárhoztatta a Holnapos iskola verseinek értelmetlenségét, mert szerinte a költő nem kiválasztottaknak, hanem a nagy tömegeknek írja verseit. Különösen bántotta, hogy az adysták mesterükkel együtt nem elég hazafiak. Különben az előadó maga előrebozsátotta, hogy nem bírálatot akar mondani, hanem csak megbeszélés keretében véleményét adja elő. Mindenesetre ez nagy enyhítő körülmény, és ezért meri a lap is megmondani, hogy *nem mindenben ért egyet az előadással*. Elismeri azonban, hogy a szellemes előadás a jelenvoltak egy részére meggyőző hatást gyakorolt. Az *Északkeleti Ujság* (*Nagykároly* 1910. február 19. Felelős szerkesztő: Nemestóthi Szabó Albert. Szerkesztők: Sütász István, Csáky Gusztáv) teljesen egyetért az előadás megállapításaival. A helyi lapok beszámolóí, amelyek név nélkül jelentek meg, azt mutatják, hogy nemcsak a nagy tekintélyű Kőlcsey-Egyesületben voltak már hívei Ady költészetének, hanem a nagyközönség soraiban is. Az „Új idők új dalai” elindultak már hódító útjukra.

Csighy Sándor